

Iulian Mihai L. CONSTANTINESCU

Iulian Mihai L. CONSTANTINESCU

Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe

**Comisiile Interortodoxe
Conferințele Panortodoxe
Conferințele Panortodoxe Presinodale**

- Curs universitar -

EDITURA UNIVERSITARIA
CRAIOVA, 2020

Referenți științifici:

Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus, Arad

Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga, Sibiu

Copyright © 2020 Editura Universitaria Craiova

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CONSTANTINESCU, IULIAN MIHAI

Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe : comisiile interortodoxe, conferințele panortodoxe, conferințele panortodoxe presinodale / Iulian Mihai Constantinescu. -

Craiova : Universitaria, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1693-6

2

© 2020 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

DESPRE AUTOR

Iulian Mihai L. Constantinescu (*canonist și jurist*), născut la 10 ianuarie 1978, în jud. Teleorman, localitatea Turnu Măgurele; Absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova (2001); Doctor în Teologie, specialitatea Drept canonic, la Universitatea *Lucian Blaga* din Sibiu, cu teza *Căsătoria – Sfântă Taină a Bisericii și instituție juridică de dreptul familiei. Studiu canonic-juridic comparat* (2007); Absolvent al Facultății de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova (2010); Dintre studiile postuniversitare și stagiile de cercetare științifică: Studii aprofundate la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova (2001-2002); Studii de masterat în Teologie, specialitatea Drept canonic, bursier la *Institut d'Études Supérieures en Théologie Orthodoxe – Chambésy/Geneva* (2002-2004); Bursier al Universității din Fribourg, Facultatea de Teologie Romano-Catolică, specialitatea Drept canonic (2004-2005); Doctorand la Universitatea din Fribourg, Facultatea de Teologie Romano-Catolică, specialitatea Ecumenism (2005-2006), bursier Pro Filia; Cercetări științifice în cadrul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* din Geneva și la *Institut d'Études Œcuméniques* din Fribourg (2002-2003; 2004-2006); Cercetări științifice în cadrul *Institut de droit canon et de droit ecclésiastique* al Facultății de Drept a Universității din Fribourg (2004-2006); *École de langue et de civilisation françaises* (ELCF) – Geneva (2002-2003); Studii de masterat în Drept public, la Facultatea de Drept, Științe Administrative și Sociologie, Universitatea *Ovidius* din Constanța (2011-2012); din 2008 – Lector universitar titular la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Departamentul de Teologie, Universitatea din Craiova, Disciplina Drept canonic; Membru în comitete de organizare ale manifestărilor științifice naționale și internaționale; Membru și colaborator în asociații și centre de cercetare naționale și internaționale de prestigiu în domeniul Dreptului canonic, dintre care: *Society for the Law of the Eastern Churches* (Viena, Austria; membru în Board), membru asociat al *Centre d'Etude et d'Histoire du Droit canonique*, CEHDC (Faculté de Droit canonique), organism de cercetare în cadrul Laboratoire *Centre Histoire et Théologie* de l'Institut catholique de Toulouse, France, membru titular al *Société Internationale de Droit Canonique et de législations religieuses comparées* (Paris, France), membru al Centrului de cercetare: Academia Istorico-Juridico-Teologică „Petru Tocănel” din cadrul Institutului Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman, membru al Centrului de cercetare în domeniul traducerii și terminologiei (CTT), Universitatea din Craiova, responsabil colectiv: Discurs religios, membru fondator al Asociației

Canoniștilor din România, Roman, 24 mai 2013; Membru în proiecte de cercetare științifică inițiate de Patriarhia Română: ex. Dicționarul de termeni juridico-canonici; Manualul de Drept canonic pentru Facultățile de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română; Publicații de autor și în colaborare în țară și în străinătate; Stagii de documentare în Elveția, Franța, Israel, Grecia și Italia; Participări la manifestări științifice naționale și internaționale în domeniul Dreptului canonic; Participării la emisiuni de radio și televiziune.

ABREVIERI DE REVISTE

BOR	<i>Biserica Ortodoxă Română</i> , buletinul oficial al Patriarhiei Române
Ep	<i>Episkepsis</i> , Chambésy
GB	<i>Glasul Bisericii</i> , București
MA	<i>Mitropolia Ardealului</i> , Sibiu
MB	<i>Mitropolia Banatului</i> , Timișoara
MMS	<i>Mitropolia Moldovei și Sucevei</i> , Iași
MO	<i>Mitropolia Olteniei</i> , Craiova
O	<i>Ortodoxia</i> , București
ST	<i>Studii Teologice</i> , București

INTRODUCERE

În Biserica Ortodoxă, *principiul sinodal* (sinodalitatea, colegialitatea, deci sistemul sinodal) este un pilon esențial sau un element substanțial al conștiinței de sine sau al funcției avute în istorie.

Termenul *principiu* își are originea în limba latină (*prīncipiūm*, -ii n., început, comandament), în Dreptul canonic ortodox acest termen desemnând acea lege de bază, normă generală, temei sau fundamentul pe temelia căruia se elaborează sau emit canoanele sau legile bisericești pentru organizarea și funcționarea instituției Bisericii. Principiile canonice fundamentale de organizare și conducere a Bisericii¹,

¹ Iorgu D. IVAN, „Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație, pentru unitatea Bisericii”, în: *MMS* 3-4 (1969) 155; Liviu STAN, „Despre principiile canonice fundamentale ale Ortodoxiei”, în: *Biserica și Dreptul. Studii de Drept Canonic Ortodox. Principiile Dreptului Canonic Ortodox*, vol. coord. de Irimie Marga, Andreiana, Sibiu 2012; Iorgu D. IVAN, „Etnosul – neamul -, temei divin și principiu fundamental canonic al autocefaliei bisericești”, în: *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985*, IBMBOR, București 1987; Ioan N. FLOCA, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. I, IBMBOR, București 1990; Ioan N. FLOCA, „Bazele canonice ale organizării și funcționării Bisericii Ortodoxe Române”, în: *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985*, Ed. IBMBOR, București, 1987; Nicolae V. DURĂ, „Principiile canonice, fundamentale, de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe și reflectarea lor în legislația Bisericii Ortodoxe Române”, în: *Sfântul Apostol Andrei*, no. 5/2001; Vlassios I. PHIDAS, *Droit canon. Une perspective orthodoxe*, Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambésy-Genève, 1998; Grigorios D. PAPHOMAS, *Essais de Droit canonique orthodoxe*, Firenze, Università degli Studi di Firenze/Facoltà di Scienze

fiind idei călăuzitoare sau fundamentul normelor juridice concrete, a canoanelor, reprezintă sursa materială, fiind izvorul conținutului acestor norme de drept în Biserică, atât pentru cele scrise, cât și pentru cele nescrise. Aceste principii se numesc *fundamentale*, în mod expres, întrucât ele au fost rânduite în lumina învățăturii Mântuitorului Hristos, regăsindu-se la baza organizării și conducerii bisericești, alături de dogme și de preceptele morale, iar *canonice* întrucât după o practică îndelungată ele au primit expresie în textul canoanelor devenite generale și obligatorii în viața Bisericii prin opera Sinoadelor ecumenice².

Într-adevăr, *Dreptul*, încă din cele mai vechi timpuri, a fost privit fie ca drept nescris, fie ca drept scris, cuprinzând legi nescrise (cutume, obiceiul de drept, dreptul cutumiar sau dreptul consuetudinar) sau scrise, toate acestea având la bază principii canonice consacrate în Tradiția canonică a Bisericii, în viața ei practică și care au primit expresie ulterior, în chip pozitiv, în textul normelor de drept în Biserică. Astfel, în sens strict, *Dreptul canonic* cuprinde *principii* canonice și *canoane* (norme canonice de cuprins diferit) regăsite în *Syntagma* sau în

Politiche „Cesare Alfieri” (coll. Seminario di Storia delle istituzioni religiose e relazioni tra Stato e Chiesa-Reprint Series, no. 38), IV/2005; Iulian Mihai L. CONSTANTINESCU, „The Principle of Ecclesiastical Autocephaly and the Problems of Inter-orthodox Jurisdiction. An Actual Ecclesiological and Canonical Contribution”, în: *The Place of Canonical Principles in the Organization and Working of Autocephalous Orthodox Churches*, Arad, 2008; IDEM, „Principiile canonice fundamentale și aplicarea formei canonice sinodale în organizarea și conducerea Bisericii”, în: *Mitropolia Olteniei*, LXVII (2015), no. 1-4, pp. 178-196; Hieromoine PIERRE, „Notes d’Ecclésiologie Orthodoxe. Le Patriarche Oecuménique et les Eglises Orthodoxes Autocéphales”, în: *Irenikon*, t. X, no. 6/1933.

² Iorgu D. IVAN, „Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație, pentru unitatea Bisericii”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 3-4/1969, p. 155.

Nomocanonul în XIV Titluri din timpul patriarhului Fotie (883), devenit Colecție oficială de canoane la Sinodul endemic de la Constantinopol din anul 920.

Așadar, principiile canonice, între care se numără și principiul sinodal sau sinodalitatea, care stau la baza organizării și conducerii Bisericii constituie acele fundamente sau norme generale pe care se construiește întregul proces legislativ, ca parte sau funcțiune a puterii jurisdicționale a Bisericii, fiind, deci, baza elaborării normelor de drept sau a canoanelor. De fapt, aceste principii canonice au primit expresie în textul Sfințelor Canoane, confirmate ca generale și obligatorii de autoritatea supremă a Sinodului ecumenic, regăsindu-se, de exemplu, în textul canonului 34 apostolic chintesenta acestora sau punerea laolaltă a celor mai importante dintre ele.

Principiile canonice se bucură de o importanță fundamentală în iconomia Dreptului canonic ortodox, întrucât ele constituie substanța sau temeiul normelor de drept ale Bisericii. Acestea sunt întotdeauna în acord cu dreapta credință a Bisericii, cu învățătura ei dogmatică și cu normele sale religios-morale, întrucât ele însele derivă din Revelația divină, fiind în conformitate cu voința divină și, deci, fără a afecta sau altera în vreun fel natura sau scopul Bisericii³. Respectarea fidelă a principiilor canonice, a legislației canonice și a rânduielilor bisericesti nu poate fi motiv de a considera aceasta un obstacol în calea reînnoirii, a progresului și a dezvoltării vieții religioase⁴. Nu se poate face referire numai la aspectele exterioare ale vieții

³ Vezi detaliat Pr. Nicolae V. DURĂ, „Principiile canonice, fundamentale, de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe și reflectarea lor în legislația Bisericii Ortodoxe Române”, în: *Sfântul Apostol Andrei*, nr. 5/2001, pp. 129-140.

⁴ Pr. Liviu STAN, „Despre principiile canonice fundamentale ale Ortodoxiei”, în: *Biserica și Dreptul. Studii de Drept Canonic Ortodox. Principiile Dreptului Canonic Ortodox*, Pr. Irimie Marga (ed.), Ed. Andreiana, Sibiu, 2012, p. 5.

bisericești pentru a susține astfel de teorii, ci trebuie avut în vedere faptul că esența sau conținutul Ortodoxiei ecumenice rezidă în propria învățătură de credință a Bisericii și în principiile canonice pentru organizarea și conducerea ei.

Deși toate principiile canonice fundamentale, prin aplicarea lor corectă, în acord cu legislația și doctrina canonică, deci prin corecta lor interpretare validată în timp chiar și prin tradiție, contribuie esențial la păstrarea unității Ortodoxiei ecumenice, ca unitate dogmatică, cultică și canonică, totuși nu toate principiile sunt expresii directe ale unor adevăruri revelate. Unele au apărut în viața Bisericii după nevoile practice, pastorale, la un anumit moment, în anumite condiții obiective, materiale, fiind apoi consacrate și legitimate prin uz în organizarea bisericească și în funcționarea Bisericii, având strict un fundament juridic-canonic. Altele au atârnat un fundament dogmatic, cât și unul juridic-canonic⁵.

Termenul de „sinodal” care desemnează principiul canonic fundamental esențial al organizării și conducerii bisericești (*principiul sinodal*) provine din limba greacă (*σύν* – prep., în sens propriu: cu, în tovărășia, împreună cu; *ὁδός, οὗ, ἡ* - drum, cale, călătorie, itinerar, traseu) și se traduce prin *a merge împreună pe aceeași cale*. Termenul de *σύνοδος* (sinod) a fost tradus în limba latină prin *sinodus*, dar și prin *concilia* (traducerea canonului 19 Antiohia)⁶. Prin sinodalitate se asigură cadrul canonic în care Bisericile locale se manifestă ca fiind pe

⁵ Arhid. Ioan N. FLOCA, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, pp. 191-206.

⁶ Pr. Nicolae V. DURĂ, *Le régime de la Sinodalité selon la législation canonique conciliaire oecuménique du Ier siècle*, Editura Ametist 92, București, 1999, p. 108.

aceeași cale și regăsindu-se permanent în comuniune și unitate dogmatică, liturgică și canonică, această comuniune sinodală fiind, cu adevărat, o icoană a perihorezei treimice. Principiul sinodal sau al sobornicității vizează mai întâi forma de organizare și apoi metoda de conducere sinodală a Bisericii, organismele colegiale, colective sau sinodale de conducere bisericească fiind superioare celor individuale sau unipersonale. Acest principiu canonic este foarte cunoscut în Biserică, el arătând că „puterea care susține întreaga Biserică este sinodalitatea”⁷, pornind de la Sinodul apostolic, Sinoadele ecumenice și locale, până la Sinoadele Bisericilor locale de la nivelul tuturor unităților teritorial-administrative. De fapt, Biserica este „un alt nume pentru a desemna sinodul”⁸, existând o legătură naturală *Biserică-Sinod* și *Sinod-Biserică*, fiecare realitate revelând sau dând expresie în chip autentic celeilalte.

Acest principiu canonic are un *fond dogmatic*⁹, care constă în următoarele elemente:

- Mântuitorul nostru Iisus Hristos i-a înzestrat pe Sfinții Săi Apostoli în mod egal cu harisma excepțională a apostolatului, ca harismă netransmisibilă, cu toate puterile necesare conducerii colegiale a Bisericii lui Hristos, poruncindu-le să nu fie ceartă între ei pentru întâietate, că să lucreze în bună înțelegere, împreună, deci în chip colegial sau sinodal: „Știți că ocârmuitorii neamurilor domnesc peste ele și cei mari le stăpânesc. Nu tot așa va fi între voi, ci care între voi va vrea să fie mare să fie slujitorul vostru” (Matei XX, 25-26; Marcu X, 41-45; Luca XXII, 24-29).

⁷ Pr. Liviu STAN, „Despre principiile canonice...”, p. 20.

⁸ Vlăssios PHIDAS, *Drept canonic, o perspectivă ortodoxă*, p. 140.

⁹ Arhid. Ioan N. FLOCA, *Drept canonic ortodox...*, vol. I, p. 197.

Din învățătura Mântuitorului și din porunca Sa către Sfinții Apostoli se arată lămurit refuzul oricărei orânduiri autocrate asemenea vremilor de atunci, ci, fără a institui în Biserica Sa vreo autoritate superioară individuală, îi îndeamnă pe Sfinții Apostoli să conducă și să slujească Biserica în colegialitatea apostolică sau împreună, adică sinodal, prin Colegiul apostolic. Această conducere colegială sau sinodală, pe baza dragostei și a legăturii de credință și de har, este un semn distinctiv pentru organizarea și conducerea bisericească: „... prin aceea vor cunoaște oamenii că sunteți ucenici ai Mei, de veți avea dragoste între voi” (Ioan XIII, 34-35).

Forma sinodală de organizare și de conducere bisericească este o instituție de origine divină, de la Hristos prin Sfinții Apostoli, ca promisiune divină pentru toți clericii și credincioșii, a cărei observare duce la ferirea de rătăcire și la păstrarea curată a învățăturii mântuitoare¹⁰. Așadar, Mântuitorul Hristos a întărit necesitatea viețuirii și a lucrării în comun pentru toți membrii Bisericii, asigurându-i pe Sfinții Apostoli și prin ei, pe noi toți, că „unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei XVIII, 20). Din învățătura Mântuitorului, din toate poruncile adresate Sfinților Săi ucenici și Apostoli, se poate observa importanța împreună-viețuirii și a împreună-lucrării tuturor membrilor Trupului Său tainic, dar și a lor cu Însuși Hristos Domnul și cu

¹⁰ † Andreiu baron de ȘAGUNA, *Compendiu de Dreptulu Canonicu al unei sântei sobornicesci și apostolesci Biserici, compusu de Andrei Baronu de Siagun'a, din mila lui Dumnedieu Archiepiscopu alu Ardélului, si Mitropolitu alu Romaniloru de Relegea greco-reseritéadin Ungari'a si Ardealu, Consiliariu intimu de Statu alu Maiestatei sale cesaro-regesci Apostolice, Marele Crucieriu Alu Ordinului ces.-austr., alu Coronei de fieru clas'a I., Sibiuu, 1868 (=Compendiul de Drept Canonic), p. 302.*

Duhul Sfânt¹¹. Dar, practicarea dragostei și slujirea reciprocă a membrilor comunităților de creștini se realizează numai prin conviețuirea și conlucrarea lor, adică prin constituirea sau organizarea comunităților sau a obștilor de creștini, legați între ei prin credință, dragoste, norme obligatorii și conlucrând pentru împlinirea scopului lor comun, mântuirea.

Așadar, „în esență, aceasta și înseamnă sinodalitatea: mergerea în comun pe aceeași cale, luarea de hotărâri în comun și cârmuirea întregii vieți după chibzuința comună a celor legați prin credință și constituiți organizatoric în obști bisericești mai mici sau mai mari, până la nivelul Bisericii Ecumenice”¹².

- Sfinții Apostoli au urmat îndeaproape porunca Mântuitorului, lucrând în chip sinodal, aplicând cu stăruință învățătura Mântuitorului de conducere a vieții bisericești ca lucrare de slujire și nu de stăpânire, pornind de la alegerea Apostolului Matia (Fapte cap. I), la alegerea și hirotonia celor șapte diaconi (Fapte cap. VI) și terminând cu Sinodul apostolic de la Ierusalim (Fapte cap. XV).

Putem afirma că Sinodul apostolic de la Ierusalim din anul 51 constituie debutul, fundamentul, exemplul și imaginea deplină a sinodalității conducerii și a funcționării Bisericii. El este cea dintâi pildă de aplicare a principiului sinodal în organizarea și conducerea Bisericii, de practicare a formei sinodale, încă din epoca apostolică și până astăzi. De fapt, Biserica lui Hristos este prin excelență sinodală, dacă privim numai categoriile de membri ai Bisericii și participarea lor colegială la exercitarea întregii puteri bisericești. Astfel, Sfinții Apostoli au desfășurat întreaga lor activitate având

¹¹ Pr. Liviu STAN, „Despre sinodalitate. Actualitatea problemei”, în: *Biserica și Dreptul. Studii de Drept Canonic Ortodox. Principiile Dreptului Canonic Ortodox*, Pr. Irimie Marga (ed.), Ed. Andreiana, Sibiu, 2012, p. 27.

¹² Pr. Liviu STAN, „Despre sinodalitate. Actualitatea problemei”, p. 29.

întotdeauna conștiința egalității lor în putere și exercitând puterea bisericească împreună, în chip colegial. Această conștiință s-a transmis și episcopilor, ca urmași în sfera de putere a Sfinților Apostoli, exprimându-se în Biserică principiul egalității în putere a episcopilor, dar și punerea lor în acord sinodal pentru lămurirea tuturor chestiunilor care interesau eparhiile pe care ei le conduceau în mod independent (can. 34, 37 ap.)¹³.

- Întotdeauna Sfânta Tradiție a Bisericii a mărturisit învățătura despre autoritatea supremă a sinoadelor raportat la autoritatea organismelor individuale de conducere bisericească, întotdeauna sinoadele, indiferent de nivelul lor, fiind superioare organismelor ierarhice unipersonale. Există un acord între învățătura despre Biserică, ierarhie și învățătura despre sinoade. Se poate constata că există mai multe temeuri ale sinodalității care nu pot fi contestate în timp, nici la nivel local și nici la nivel ecumenic, menționând aici pe lângă învățătura Mântuitorului și practica Sfinților Apostoli, normele statornicite prin practica îndelungată (obiceiul de drept) și textele Sfințelor Canoane¹⁴.

Astfel, *fondul juridic-canonice* al acestui principiu rezidă în textul canoanelor care vizează norma imperativă pentru aplicarea formei sinodale în organizarea și conducerea Bisericii (can. 37, 74 ap.; 5 I ec.; 6 II ec.; 8 III ec.; 1, 9, 19 IV ec.; 1, 8 Trulan; 1, 6 VII ec.; 14, 15, 17, 20 Antiohia; 73, 76 Cartagina; 40 Laodiceea; 6 Sardica; 1 Const. – 394). Textul acestor canoane apostolice, ale Sinoadelor ecumenice și locale reflectă deplin sistemul sinodal care s-a dezvoltat în timp în viața bisericească

¹³ Iorgu D. IVAN, „Importanța principiilor...”, p. 161.

¹⁴ A se vedea detaliat Pr. Constantin RUS, *Organizarea sinodală a Bisericii Ortodoxe în primele patru secole*, Arad, 2001.